

Hemşirelik Araştırma Tarihi

Neziha Karabulut¹, Dilek Gürçayır¹, Yeşim Yaman Aktaş²

¹Atatürk üniversitesi , Hemşirelik Fakültesi, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği, Erzurum, Türkiye
²Giresun Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği, Giresun, Türkiye

Neziha Karabulut, Prof. Dr.
Dilek Gürçayır, Dr. Öğr. Üyesi
Yeşim Yaman Aktaş, Dr. Öğr. Üyesi

İletişim:

Neziha Karabulut

¹Atatürk üniversitesi , Hemşirelik Fakültesi, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği, Erzurum, Türkiye

Tel: +90 442 231 32 49

E-Posta: nezihekarabulut@hotmail.com

Gönderilme Tarihi : 07 Şubat 2017

Revizyon Tarihi : 20 Temmuz 2017

Kabul Tarihi : 24 Temmuz 2017

ÖZET

Hemşirelikte profesyonelleşmenin başta gelen koşulu kuşkusuz bilimi ve bilimsel yöntemi yeterince anlamak ve mesleğe yansıtmaktır. Araştırma bilimsel gelişmenin en temel aracıdır. Bu derlemede hem dünya genelinde hem de Türkiye'de hemşirelikte araştırma kullanımının tarihsel süreçte hangi aşamalardan geçtiği ve hemşirelik adına yapılan gelişmelerin hemşirelikte araştırma kullanımını nasıl etkilediği tartışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Hemşire, araştırma, tarihi

HISTORY OF RESEARCH IN NURSING

ABSTRACT

One of the primary elements of continued professionalism in nursing is undoubtedly the need to keep abreast of the science evolving and the scientific methods used to evaluate the progress. Research is one of the most fundamental tools of scientific development.

In this review, is examined how the use of research in continuing nursing professionalism, both in other nations as well as in Turkey, has evolved historically and how developments in the science and practice of nursing have influenced the rise of and need for continual research in nursing.

Key words: Nursing, research, history

Araştırma, bilimsel gelişmenin en temel aracıdır (1). Uygulamalı bir disiplin olan hemşirelik mesleğinde yapılan araştırmalar, teorik bilgiyi artırmakta ve hemşirelik uygulamaları için güçlü bir bilimsel taban oluşturmaktadır (2,3). Hemşirelik bakımının araştırma bulgularına dayandırılarak verilmesi, hemşireliğin gelişimi, hemşirelik uygulamalarının etkinliği ve yeterliliği için temeldir (4). Araştırma sonuçlarının uygulamaya yansıtılması; hemşirelik uygulamalarının bilimsel temellere dayandırılmasını, hemşirelikte üretilen bilginin kullanılıp geliştirilmesini, hemşirelik bakımı kalitesinin artırılmasını, maliyet etkili bakım verilmesini, sağlık politikalarının oluşturulmasını, hemşirelerin mesleki otonomilerinin ve motivasyonlarının artırılmasını sağlar (1). Dünya genelinde hemşirelikte araştırmaya yönelik ilerlemeler özellikle ABD ve Kanada'da gözlenmiştir. Çünkü bu ülkelerde hemşireler, genişletilmiş üst düzey görevler ile sağlık bakım hizmetlerinin yönetimi ve karar aşamasında belirgin olarak yer almaktadır (5). Avrupa ülkelerinin hemşirelik araştırmalarında ise farklılıklar görülmektedir. Bu bağlamda Kuzeybatı ülkeleri

hemşirelik araştırmalarında diğer Avrupa ülkelerinden daha ileri düzeydedir (6). Modern hemşireliğin temeli Florence Nightingale tarafından ülkemizde atılmasına rağmen, Türkiye’de hemşirelik araştırmalarındaki ilerleme istendik düzeyde değildir.

Buradan hareketle bu derlemede dünyada ve ülkemizde tarihsel gelişim içerisinde hemşirelik araştırmalarına ve hemşirelerin araştırmadaki rollerine yer verilmiştir.

Dünya’da hemşirelik araştırma tarihi

Köklerini binlerce yıl önce sevgi ve şefkatle hasta bakımı ve sağaltım yaklaşımlarından alan hemşirelik mesleği (2) araştırma kullanımına 1850’li ve 1860’lı yıllarda Florence Nightingale’in hastanelerde ve toplumda yüksek mortaliteye neden olan uygulamaları değiştirmek amacıyla verileri değerlendirmesi ile başlamıştır (7). Nightingale, hemşirelik uygulamalarına bilimsel yaklaşımı kazandıran bir lider olarak tanımlanmıştır. Nightingale, Kırım Savaşı boyunca askerlerin hastalık ve ölüm oranları ve bu oranları etkileyen faktörler ile ilgili veri toplamış ve sonuçlarını o günler için gelişmiş bir veri sunum türü olan tablo ve pasta dilim grafiklerle sunmuştur (8,9). Nightingale solunum, hijyen, sıcaklık, su kirliliği ve beslenme gibi çevre ile ilgili faktörler üzerinde veri toplama ve bu faktörlerin bireylerin sağlığına etkilerini belirlemenin gerekliliğini tanımlamıştır. Nightingale, “*Hemşirelik Notları*” (1859) adlı kitabında, hastaların fiziksel ve mental iyilik durumlarını sağlamak için sağlıklı bir çevrenin önemi üzerinde duran ilk araştırma bulgularına yer vermiştir (8,10). Nightingale, 1860 yılında İngiltere’de Nightingale Hemşirelik Eğitim Okulu’nu açmıştır. Bu okulun açılması ve hemşirelik eğitiminde Nightingale felsefesinin uygulanması, bilim ve araştırma temelli özerk bir meslek olan hemşireliğin başlangıcı olarak kabul edilebilir (11).

Avrupa’da 1899 yılında Uluslararası Hemşireler Konseyi (International Council of Nurses) (ICN) kurulmuştur. ICN, sağlık meslekleri içinde dünyanın ilk ve en geniş uluslararası organizasyonudur. Günümüzde 130’dan fazla ulusal hemşire derneğinin üyesi olduğu bu kuruluş herkes için kaliteli hemşirelik bakımı sağlamak, güvenli küresel sağlık politikaları geliştirmek, hemşirelik bilgi birikimini geliştirmek, tüm dünyada yeterli, yetkin ve saygın hemşirelik mesleğinin varlığını sağlamak için çalışmaktadır. ICN, geçmişten günümüze hemşirelik mesleğinin gelişimi için katkıda bulunmaya devam etmektedir (12).

1900-1940’lı yıllara gelindiğinde hemşirelik ile ilgili yapılan araştırmaların çoğunun hemşirelik eğitimi ile ilgili olduğu görülmektedir (13). 1905 yılında ABD’de Minnesota

Üniversitesi’nde ilk kez üniversite düzeyinde hemşirelik eğitimi başlamıştır (2). 1923 yılında Hemşirelik Eğitimi Çalışma Komitesi adlı bir grup, hemşire öğretmenler, yöneticiler ve toplum sağlığı hemşirelerinin eğitim hazırlığı ile ilgili çalışmalarda bulunmuş ve bu grup “Goldmark Raporu” adlı bir rapor yayınlamıştır (13). Goldmark Raporu önerileri temel alındığında üniversite düzeyinde birçok hemşirelik okulu açılmıştır. 1923’de Columbia Üniversitesi Teachers College tarafından hemşirelikte ilk doktora eğitimi başlanmış ve hemşire eğiticileri mesleğe hazırlamak için eğitimde bir derece verilmiştir (8).

1930’larda “*American Journal of Nursing*” dergisi yayınlanmaya başlamıştır. Bu gelişmelerin her biri hemşirelik araştırmalarına katkı sağlamıştır (14). Bu yıllarda hemşirelikte araştırma katkı sağlayan diğer önemli olaylar ise şunlardır (15):

- 1906 yılında Adelaide Nutting hemşirelik eğitim statüsü ile ilgili bir inceleme yapmıştır.
- Jean Broadhurst ve arkadaşları 1927’de el yıkama prosedürleri ile ilgili araştırmayı rapor etmiştir.
- 1928’de Ethel Johns ve Blanche Pfefferkorn hemşirelerin dâhil edildiği aktivitelerle ilgili bir çalışma yayınlamıştır. Bu çalışma hemşireler üzerine odaklanan ilk çalışma olarak kabul edilir.
- 1932’de Elizabeth Ryan ve Virginia B. Miller termometre dezenfeksiyonu teknikleri ile ilgili araştırma yapmıştır.

1950’li yıllarda ABD’de hemşirelik araştırmaları hızla artmaya başlamıştır. Bu dönemde ABD’de hemşirelerin eğitim seviyelerinde yükselmeler olmuş, devlet ve özel kuruluşlar hemşirelik araştırmalarına finans sağlamıştır (16). 1957 yılında ABD’de Walter Reed Ordu Araştırma Enstitüsü’nde hemşirelik araştırma merkezi (klinik hemşirelik araştırmalarının yapılmasını vurgulayan araştırma enstitülerinde açılmış ilk hemşirelik birimi) kurulmuştur (8,13). 1950’de Amerikan Hemşireler Birliği (ANA) hemşirelik fonksiyonları ve aktiviteleri üzerine 5 yıllık bir çalışma başlatmıştır. Bu çalışmanın bir sonucu olarak 1959’da ANA profesyonel hemşirelerin fonksiyonları, standartları ve yeterlilikleri üzerine kavramlar geliştirmiştir. Aynı zamanda bu süreçte klinik araştırmalar, halk sağlığı, psikiyatri, iç hastalıkları, cerrahi, çocuk ve kadın doğum hemşireliği gibi spesifik gruplar üzerine yoğunlaşmaya başlamış ve bakım standartları geliştirilmiştir (6,18). Avrupa’da ise bu yıllarda ilk kez üniversite düzeyinde hemşirelik eğitimi başlamış olup hemşirelikte araştırma adına ilk girişimler yapılmaya başlanmıştır. Hemşirelik eğitiminin lisans düzeyine taşınması ile birlikte özellikle Kuzey Batı Avrupa ülkelerinde hemşirelikte araştırma gelişimi hızlanmıştır (19).

1952 yılında "Nursing Research" dergisi ilk kez yayınlanmıştır. 1953 yılında ABD'de "Hemşirelik Eğitiminde Araştırma ve Bakım Enstitüsü" ve 1955 yılında hemşirelik araştırmalarına mali destek sağlamak için "Amerikan Hemşireler Vakfı" kurulmuştur. 1957 yılında "Güney Bölge Eğitim Kurulu" (the Southern Regional Education Board (SREB)), "Batı Eyaletler Arası Yükseköğretim Komisyonu" (the Western Interstate Commission on Higher Education (WICHE)) ve "Yükseköğretim New England Kurulu" (the New England Board of Higher Education (NEBHE)) oluşturulmuştur. Bu organizasyonlar araştırmayı teşvik etmede ve yapılan araştırma bulgularını yayınlamada aktif rol almışlardır (8).

1960'lı yıllara gelindiğinde ise hemşirelik süreci ve kavramsal model gibi konular hemşirelik literatüründe görülmeye başlanmış ve hemşire araştırmacılar hasta bakımı ve hemşire uygulamaları ile ilgili çalışmalara yönelmişlerdir (2). Bu yıllarda kaliteli bakım ve hasta çıktılarını değerlendirmede kriter geliştirme üzerine odaklanan çok sayıda klinik çalışmalar yapılmıştır. ANA, 1965'de araştırma konferanslarının ilk serisine sponsor olmuştur. ANA'nın bu konferansları günümüzde hemşirelik araştırmalarının yaygınlaştırılmasında etkisini hala sürdürmektedir (8).

1960'lı yıllarda hemşirelik araştırmaları dünya genelinde ilerlemeye başlamıştır. 1966 yılında Finlandiya'da "Hemşirelik Araştırma Enstitüsü" açılmış ve 1979 yılında yüksek lisans ve doktora eğitimi vermeye başlamıştır (20). 1963 yılında "International Journal of Nursing Studies" dergisi (8,16); 1967 yılında "Image" (Sigma Theta Tau derneği yayını) ve "Stetler/Marram Model for Application of Research Findings to Practice" dergileri (8); 1968 yılında "Canadian Journal of Nursing Research" dergisi yayınlanmıştır (13,16).

1970'li yıllarda ise hemşireler, hemşirelik uygulamalarında bilimsel temelin gerekliliğini kavrayarak araştırma konularının içeriğini eğitim, öğretim, yönetim gibi konulardan hasta bakımı ve sağlığın sürdürülmesi gibi konulara yöneltmişlerdir (2,16). Hemşirelikte doktora programlarının sayısı ve doktora düzeyinde yetişen hemşire sayısı bu yıllarda ABD'de giderek artarken (8,21), İngiltere ve İrlanda'da az sayıda da olsa doktora düzeyinde hemşire yetişmiştir (22). Bu yıllarda doktora yapmış hemşirelerin çoğu araştırma yapmaya başlamış ve araştırmaların nitelik ve niceliğini artırmışlardır. ANA Hemşirelik Araştırma Komisyonu 1970 yılında kurulmuş olup, bu komisyon hemşirelik araştırmalarını geliştirmek, fikir alışverişi sağlamak ve araştırmaların kalitesini artırmak için 1972 yılında Hemşire Araştırmacılar Konseyi'ni kurmuştur. Bu komisyon araştırmalarda insan deneklerinin pozisyonlarına ilişkin bildireler ve araştırma ile ilgili rehberler hazırlamıştır.

Ayrıca ulusal ya da uluslararası desteklenen araştırma programlarına sponsor olmuştur (8).

1973 yılında ilk kez "Hemşirelik Tanılama Konferansı" düzenlenmiştir (8,23). 1982 yılında 15. ulusal konferansta bu organizasyonun adı "Kuzey Amerikan Hemşirelik Tanıları Birliği" (the North American Nursing Diagnosis Association (NANDA)) olarak değiştirilmiştir ve bu konferans her 2-3 yılda bir düzenlenmeye devam etmektedir (14). Bu dönemde çalışmalar daha çok etkili tanılama süreci ve uygun hemşirelik tanılarının oluşturulmasına yönelik planlanmıştır (8,23).

Araştırma bulgularının yayınlattılması 1970'li yılların temel odak noktalarından biri olmuştur. Sigma Theta Tau, Uluslararası Hemşirelik Onur Derneği, ulusal ve uluslararası araştırma konferanslarına ve araştırma bulgularının yayılmasını teşvik etmek için birçok yerel konferanslara sponsor olmuştur. Sigma Theta Tau Uluslararası Hemşirelik Onur Derneği'nin temel amacı; hemşirelikte araştırmaların yürütülmesi ve kullanımıyla hemşirelik eğitiminin geliştirilmesidir. 1970'li yıllarda hemşirelik araştırma bulgularının yayılımını sağlamak amacıyla birçok yeni dergi çıkarılmıştır (8). "Advances in Nursing Science" (13,16) "Research in Nursing & Health," "the Journal of Advanced Nursing" ve "the Western Journal of Nursing Research" bu yıllarda yayınlamaya başlayan hemşirelik dergileridir (8,13,16). Bu yıllarda hemşire araştırmacılar daha fazla işbirliği yapmaya çalışmışlar ve 25 Avrupa hemşire derneği arasında sistematik ortaklığı ve hemşire araştırmacıları arasında iletişimi artırmak amacıyla 1978 yılında "Avrupa Hemşire Araştırmacılar Çalışma Grubu" kurulmuştur (24). Bu grup her yıl üyesi olan ülkelerden hemşirelik ve hemşirelikte araştırmaya yönelik bilgiler toplamıştır (20).

1960'lı yılların sonunda ve 1970'lerde hemşire akademisyenler hemşirelik uygulamalarına rehberlik etmek üzere modeller, kavramsal çerçeveler ve teoriler geliştirmeye başlamışlar ve hemşirelik kuramcılar gelecekteki hemşirelik araştırmalarına yön verebilmek için çaba göstermişlerdir (8). 1975 yılında Lindeman, hemşire liderlerin hemşirelik çalışmalarının odak noktasına bakış açısını değerlendirmek için bir çalışma yapmış ve bu çalışmada en öncelikli olan klinik problemler tanımlanmıştır (13).

Klinik araştırmaların iyileştirilmesine yönelik Stetler ve Marram (1976) araştırma bulgularının uygulamaya aktarılması için ilk hemşirelik modelini geliştirmişlerdir (13). Son 25 yılda Stetler/Marram modeli araştırma bulgularının uygulamaya aktarılmasına yönelik hemşirelere rehberlik etmesi için yeniden düzenlenmiştir (8,26,27).

1980'li yıllara gelindiğinde de hemşirelikte araştırma adına önemli gelişmeler olmaya devam etmiştir. Bu dönemde nitelikli hemşirelik araştırmacılarının sayısında artış gözlenmiş, bilgilerin toplanması ve analizi için bilgisayarlar yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca araştırmalarda sorulan soru tiplerine ve veri toplama metoduna daha fazla özen gösterilmiş ve veriler analiz edilmiştir (13). Yine bu yıllar içerisinde birçok yeni hemşirelik dergisi yayınlanmaya başlamıştır: "Annual Review of Nursing Research", "Scholarly Inquiry for Nursing Practice", "Applied Nursing Research" ve "Nursing Science Quarterly"(8). 1980'lerde hemşireler, araştırma kullanımını artırmak ve kolaylaştırmak amacıyla resmi projeler yapmaya başlamışlardır. "Hemşirelikte Araştırmaların Yürütülmesi ve Kullanımı" (Conduct and Utilization of Research in Nursing (CURN)) projesi bu amaçla yapılmış bir projedir (8,16,28).

Birçok hemşire 1980 ve 1990 yıllarında yüksek lisans ve doktora unvanı elde etmiş ve hemşire araştırmacılar için doktora sonrası eğitim desteklenmiştir. Bu dönemin en önemli gelişmelerinden biri de ANA Hemşirelik Araştırma Kurulu'nun (The ANA Cabinet on Nursing Research), farklı eğitim düzeyleri olan hemşirelerin araştırmalara katılımının nasıl olacağını tanımlamasıdır (Tablo 1). Hemşirelik eğitiminin her düzeyine yönelik bu araştırma hedefleri Amerikan Hemşirelik Kolejleri Derneği'nin (American Association of Colleges of Nursing (AACN)) 1999 yılında hemşirelik araştırmaları ile ilgili yayınlanan beyanname-sinde yer almıştır (8).

1985 yılında ABD'de "Hemşirelik Araştırmaları Ulusal Merkezi" (National Center for Nursing Research (NCNR)) kurulmuştur. Bu merkezin kurulmasıyla Amerikan Hemşireler Birliği (ANA) büyük bir başarı elde etmiştir. Bu merkezin amacı, temel ve klinik hemşirelik araştırmalarının yürütülmesi ve bulguların yayılımını desteklemektir. Hemşirelik Araştırmaları Ulusal Merkezi, "Ulusal Sağlık Enstitüsü" bünyesinde kurulmuş olup, ulusal düzeyde hemşirelik araştırmaları için görünürlük sağlamıştır (8). Avrupa'da ise 1985 yılında ICN, hemşirelikte araştırmanın geliştirilmesine yönelik ilk rehberleri yayınlamıştır (19).

Araştırmaların yürütülmesini kolaylaştırmak için 1989 yılında "Sağlık Bakım Politikası ve Araştırma Komisyonu" (Agency for Health Care Policy and Research) kurulmuştur (8,29). "Sağlık Bakım Politikası ve Araştırma Komisyonu" sağlık bakım uygulayıcılarına araştırma bulgularının iletilmesinde aktif bir rol oynamaktadır ve 1989 yılında ilk kez klinik uygulama rehberini yayınlamıştır (8).

Tablo 1. Eğitim Düzeylerine göre Hemşirelerin Araştırmadaki Rollerini

Eğitim düzeyi	Araştırmadaki rolü
Ön lisans	<ul style="list-style-type: none"> Araştırma problemlerinin tanımlanmasına yardım etmek Veri toplamaya yardım etmek Araştırma bulgularını denetim altında uygulamada kullanmak
Lisans	<ul style="list-style-type: none"> Araştırma bulgularının uygulamada kullanımı için gözden geçirmek Uygulamada araştırma bulgularından yararlanmak
Yüksek Lisans	<ul style="list-style-type: none"> Araştırma projelerinde işbirliği sağlamak Araştırmalar için klinik uzmanlık sağlamak
Doktora	<ul style="list-style-type: none"> Araştırma ve teorinin geliştirilmesiyle hemşirelik bilgisini iyileştirmek Bağımsız ve finanse edilen araştırma projeleri yürütmek
Doktora sonrası	<ul style="list-style-type: none"> Araştırma programlarını geliştirmek ve koordine etmek

1990'larda ise hemşirelik bilimi olgunlaşmaya başlamıştır. Hemşirelik araştırmaları güçlendirilmiş ve Hemşirelik Araştırmaları Ulusal Merkezi, Amerika'da Ulusal Sağlık Enstitüleri içerisinde tamamen enstitü statüsü kazandığı için hemşirelik araştırmaları daha fazla ulusal görünüm kazanmıştır. 1993 yılında ise ABD'de "Ulusal Hemşirelik Araştırmaları Enstitüsü" (National Institute of Nursing Research (NINR)) kurulmuştur. Bu enstitünün kurulması hemşirelik araştırmalarının, diğer sağlık disiplinleri tarafından ilgi duyulan araştırma aktiviteleri içinde daha fazla yer almasına katkı sağlamıştır. Ayrıca hemşirelik araştırmalarına finansal destek miktarı artmıştır (16-17). 1923-1993 yılında ilk kez bir Avrupa ülkesi olan İngiltere'de hemşirelik ve ebellekte araştırmayı desteklemeye yönelik hükümet destekli ulusal bir strateji uygulanmaya başlamıştır. Bu uygulama tüm sağlık meslekleri için kanıt temelli uygulamalar sağlamak, sağlık hizmeti alan ve sağlayan ile araştırmacılar arasında ve tüm disiplinlerdeki akademik araştırmacılar arasında işbirliğini artırmak amacıyla planlanmıştır (19).

1990'larda da birçok yeni hemşirelik dergileri yayınlanmıştır: "Qualitative Health Research", "Clinical Nursing Research", "Clinical Effectiveness, and Outcomes Management for Nursing Practice". Yayınlanan hemşirelik dergileri ve 1993 yılında "Cochrane Collaboration" kurulması kanıta dayalı uygulamaların oluşturulmasına katkı sağlamıştır (13,16). Cochrane Collaboration dünyanın en iyi tıbbi araştırma çalışmaları sonucu oluşan içerikleri toplayarak bunları tek kaynaktan sunan ve kanıt niteliğindeki son güncel bilgileri sunarak sağlık hizmeti çalışanlarının güncel bilgi hakimiyetini sağlayan bir veri tabanıdır (30).

Bu yıllarda önemli hemşirelik araştırmacıları tarafından bazı güncel hemşirelik araştırmaları öncelikli olarak belirlenmiş ve Hemşirelik Araştırmaları Ulusal Merkezi tarafından "Araştırma Öncelikleri Konferansları"nda (Conferences on Research Priorities (CORP)) ele alınmıştır. İlk konferansta ele alınan öncelikli konular; düşük doğum ağırlığı, Human İmmunodeficiency Virus (HIV) enfeksiyonu, uzun süreli bakım, semptom yönetimi, hemşirelik bilişimi, sağlığın geliştirilmesi ve teknoloji bağımlılığı konularını içermektedir. 1993 yılında ikinci kez düzenlenen konferansta ele alınan konular ise; toplum temelli hemşirelik modellerinin geliştirilmesi ve uygulanması, HIV/AIDS için etkili hemşirelik girişimlerinin belirlenmesi, bilişsel yetinin iyileştirilmesine yönelik yaklaşımların geliştirilmesi, kronik hastalıklar ile baş etmeye yönelik girişimlerin geliştirilmesi, biyo-davranışsal faktörlerin tanımlanması ve immün sistemin güçlendirilmesine yönelik uygulamaların geliştirilmesidir. Bu hedeflere ulaşmak amacıyla 1995'ten 1999 yılına kadar Ulusal Hemşirelik Araştırmaları Enstitüsü'nün finansmanın bir kısmının ayrılması kararı alınmıştır (13).

1989 yılında kurulan "Sağlık Bakım Politikası ve Araştırma Komisyonu"nun adı 1999 yılında "Sağlık Bakım Araştırma ve Kalite Komisyonu" olarak değiştirilmiştir. Bu önemli değişim, hasta bakım kalitesi ve güvenliğinin iyileştirilmesine yönelik kamu ve özel sektörler ile birlikte bilimsel bir ortak olarak "Sağlık Bakım Araştırma ve Kalite Komisyonu"nun da yer almasını sağlamıştır (8).

21. yüzyılın başlarında ise hemşirelik araştırmalarına yönelik eğilimler, 1990'larda şekillenen gelişmeler temelinde oluşmuştur. Bu gelişmeler şunlardır (13):

- Sağlık bakım uygulamalarının etkinliğini değerlendiren araştırmalar artmıştır.
- Hemşire araştırmacılar daha iyi klinik kanıtlar geliştirmek için biyolojik ve fizyolojik araştırmalar planlamıştır. Kanıta dayalı uygulamaların geliştirilmesine yönelik araştırmalarda artış gözlenmiştir.
- Farklı hasta grupları, farklı klinik alanlar ve farklı zamanlarda yürütülen çalışmalarla güçlü bir bilgi tabanı geliştirilmiştir. Hemşire araştırmacılar arasında disiplinler arası işbirliği sağlanmıştır.
- Araştırma bulguları geniş kitlelere ulaştırılmıştır.
- Hemşirelik araştırmalarının görünürlüğü artmaya başlamıştır.

21. yüzyılda hemşireliğin vizyonu, kanıta dayalı uygulamaları gerçekleştirmek için hemşirelere olanak sağlayan bilimsel bilgi içeriğini geliştirmektir (8,31-33). Bu vizyon

"Ulusal Hemşirelik Araştırmaları Enstitüsü"nü misyonu ile benzerdir. Bu misyon; hastalık sürecinden iyileşme sürecine kadar hastaların yönetimi, sağlık ve hastalığa yönelik risklerin azaltılması, sağlıklı yaşam biçimlerinin iyileştirilmesi, kronik hastalığı olan bireylerin yaşam kalitelerinin artırılması ve bireylerin yaşam sonu bakımlarının gerçekleştirilmesi gibi hedeflere yönelik bilimsel temeli oluşturmak ve klinik araştırmaları desteklemektir. Ulusal Hemşirelik Araştırmaları Enstitüsü, aşağıda yer alan beş araştırma konusunu gerçekleştirmek üzere 2004 yılında 134.579.000 dolar bütçe ayırmıştır. Bu araştırma konuları şunlardır(8);

- Sağlığın iyileştirilmesi için yaşam biçimi davranışlarının değiştirilmesi,
- Yaşam kalitesinin artırılması için kronik hastalıkların etkilerinin yönetilmesi,
- Sağlıkta eşitsizlikleri azaltmak için etkili yöntemlerin belirlenmesi,
- Hasta ve yakınlarının yaşam sonu deneyimlerinin iyileştirilmesidir.

Sağlık bakım araştırmalarının hedefi ve bu hedeflere ulaşabilmek için ayrılan bütçe hastalıkların iyileştirilmesinden sağlığı koruma ve hastalıkların iyileştirilmesine kadar genişlemiştir. Amerika Birleşik Devletleri Sağlık ve İnsan Hizmetleri Departmanı tarafından "Healthy People 2000" ve "Healthy People 2010" ve "Healthy 2020" belgeleri yayınlanmış ve sağlığı yükseltme hedeflerinin ve araştırmaların görünürlüğü artmıştır. "Healthy 2020" de adolesan sağlığı; kan hastalıkları ve güvenli kan transfüzyonu; demans; erken ve orta dönem çocukluk çağı; genom bilimi; global sağlık; lezbiyen, gay, biseksüel ve cinsiyet değiştirilenlerin sağlığı; hasta bakımı kaynaklı enfeksiyonlar; yaşlı sağlığı; uyku sağlığı; hazırlılık ve sağlığın sosyal belirleyicileri konuları yer almaktadır (34-37).

Türkiye'de hemşirelik araştırma tarihi

Hemşirelik mesleği ülkemizde yavaş gelişen bir meslek grubudur. Ülkemizde hemşirelik mesleğine olan gereksinimi ilk fark eden kişi Prof. Dr. Besim Ömer Akalın Paşa'dır. 1911 yılında Kızılhaç'ın Washington kongresine katılan Dr. Besim Paşa ve Dr. Nihat Belger, hemşireliğin bir meslek olduğunu ve branşlarına ayrıldığını gözlemlemişlerdir. Ülkeye döndüklerinde Dr. Besim Paşa hemşirelik mesleğine olan gereksinimi ve bir hemşirelik okulunun açılmasının zorunlu olduğunu dile getirmiştir. Böylelikle 1912 yılında ilk gönüllü hasta bakıcı kursu açılmış olup, bu tarih Türkiye'de hemşirelik mesleğinin başlangıcı olmuştur (38).

Türkiye'deki hemşirelik araştırma tarihinin ise Dünya geneline göre çok kısa olduğu görülmektedir. Ülkemizde hemşirelik araştırması ve hemşirelik kavram ve kuramlarına olan ilgi hemşirelik yüksekokullarının açılması ile birlikte olmuştur (39). 1955 yılında Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu açılmış ve hemşirelik eğitimi lisans düzeyine taşınmıştır. Ülkemizde bu yıllarda hemşireler, araştırmaya karşı ilgi duymuş ve araştırma yapmanın hemşirelik bakım kalitesine olan katkısını benimsemeye başlamıştır. İlk hemşirelik araştırması 1959 yılında Velioğlu, Kum ve Tüzün ile Coloumbia Üniversitesi öğretim elemanları Dr. Spalding ve Dr. Sehl tarafından yapılmıştır. Bu çalışmanın adı "Report of the Educational Survey Preliminary to Establishment of the Florence Nightingale Higher Educational Program for Nursing" tir. Bu araştırmanın temel amacı farklı bireylerin Türkiye'nin o zamanki ve gelecekteki hemşirelerin ihtiyaçları, işlevleri ve eğitimleri ile ilgili görüşlerini saptamak ve Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu Programlarını yapılandırmaktır. Türkiye'de yapılmış ikinci hemşirelik çalışması ise Coloumbia Üniversitesi Araştırma Enstitüsü ve Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulunun birlikte yaptığı "Türkiye'de Hemşirelerin Rol İmajı" adlı çalışmadır (40).

1933 yılında Türk Hemşireler Derneği'nin kurulması ülkemizde hemşireliğin gelişimi adına yapılmış en önemli adımlardan birisidir. Bununla birlikte Türk Hemşireler Derneği'nin 1949 yılında Uluslararası Hemşireler Konseyi (ICN) üyeliğine kabul edilmesiyle birlikte uluslararası işbirliği ve destek sağlanmıştır (41). 1951 yılında Türk Hemşireler Derneği tarafından ülkemizde ilk hemşirelik dergisi olan "Türk Hemşireler Dergisi" yayınlanmıştır. Bu dergi uzun bir süre (1951-2004) yayınlanmasına rağmen günümüzde yayınlanmamaktadır (42).

1960'lı yıllardaki hemşirelik adına yapılan gelişmeler ise önemlidir. 1960'lı yıllarda hemşirelik araştırmalarında önemli gelişmeler olmuş ve bu yıllarda hemşirelik yüksekokulları açılmaya devam edilmiştir (7). Bu bağlamda 1961 yılında Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu ve İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu açılmıştır (43). 1968 yılında hemşirelikte yüksek lisans, 1972 yılında doktora eğitiminin başlaması ile de hemşirelik araştırmalarında önemli bir artış olmuştur. Aynı zamanda hemşirelik eğitim müfredatına araştırma ve istatistik gibi derslerin de eklenmesi hemşirelik araştırmalarında gelişmeyi desteklemiştir (2,7).

Vehbi Koç Vakfı, hemşirelik hizmetlerinin geliştirilmesine destek sağlamak amacı ile 1974 yılında özel bir "Hemşirelik Fonu" oluşturmuştur. Fonun oluşturulmasındaki en önemli

amaç, hemşirelik mesleğinin gerektirdiği etik değerler, bilgi ve becerilere sahip hemşirelerin yetiştirilmesine katkı sağlamaktır (44). Bu fon günümüzde hemşirelik projelerini finansal destek sağlamaktadır (45).

1-10 Şubat 1979 tarihleri arasında Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulunda gerçekleştirilen "Hemşirelikte Araştırma Semineri" Türkiye'de araştırma adına düzenlenen ilk seminerdir. Bu seminere ülke genelinden 63 üye katılmıştır. Seminerde Hemşirelikte Araştırma; Hemşirelikte Araştırmanın Tarihçesi; Kitaplığın Örgütlenmesi; Veri Toplama Yöntemleri; Ülkemizdeki Araştırmalar; İngiltere'deki Araştırmalar; Araştırma Raporlarının Hazırlanması ve Planlanması; Raporun Yazılması ve Bulguların Yayılması; Araştırmaların Yayılması ve Değerlendirilmesi konularına değinilmiştir (40).

1990'lı yıllarda hemşirelikte araştırmayı destekleyecek birçok faaliyet düzenlenmiştir (Tablo 2) (31). 1992 yılında Vehbi Koç Vakfı tarafından Semahat Arsel Hemşirelik, Eğitim ve Araştırma Merkezi (SANERC) açılmıştır. SANERC, Türkiye'de sağlık profesyonelleri için kurulan ilk eğitim ve araştırma merkezidir (44). 1996 yılında Hemşirelikte Araştırma ve Geliştirme Derneği'nin (Hemar-G) kurulması ve 1999 yılında "Hemşirelikte Araştırma ve Geliştirme Dergisi"nin yayınlanması hemşirelikte araştırma ile ilgili önemli gelişmelerden bir tanesidir (5,41). Hemar-G Derneği'nin amacı hemşireliği, inceleme ve araştırmalara dayalı olarak geliştirmek ve mesleki hakların korunması ve geliştirilmesi için çalışmaktır (46).

Hemar-G, 2002 yılında on akademisyen hemşirenin yazdığı "Hemşirelikte Araştırma İlke Süreç ve Yöntemleri"

Tablo 2. 1990'lı yıllarda hemşirelikte araştırma ile ilgili düzenlenen faaliyetler

Tarih	Düzenleyen Kurum	Faaliyet Adı
Kasım 1993	Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu	"Standartlar Yoluyla Araştırma Sonuçlarının Hemşirelik Uygulamasına Yansımaları" konferansı
Şubat 1996	Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu	"Hemşirelikte Araştırma Grup Çalışması"
Temmuz 1996	Semahat Arsel Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Merkezi (SANERC)	"Hemşirelikte Araştırma Sempozyumu"
Temmuz 1997	Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu	"Hemşirelik Araştırmalarında Kalite" konferansı
Mayıs 1998	Gülhane Askeri Tıp Akademisi Hemşirelik Yüksekokulu	"Hemşirelikte Araştırma Kursu"

kitabını yayınlamıştır. Ayrıca Hemar-G iki yılda bir “Ulusal Hemşirelik Araştırma Sempozyumu” düzenlemektedir. Ulusal Hemşirelik Araştırma Sempozyumu’nun ilki 2004 yılında ikincisi 2006 yılında gerçekleştirilmiştir (41). 2006 yılında gerçekleştirilen sempozyumda katılımcılar “Ulusal Hemşirelik Araştırma Strateji Merkezi” nin oluşturulmasının önemi ve gerekliliği konusunda ortak karar almıştır (41,47)

Ülkemizde 2000’li yıllarda hemşirelik dergilerinin sayılarında önemli bir artış olmuştur. 2002 yılında 6 hemşirelik dergisi bulunurken, 2005 yılında 13, 2016 yılında 20 hemşirelik dergisi yayın hayatına devam etmektedir (48,49).

Sonuç

Bu derlemede dünya ve Türkiye’de hemşirelik araştırmalarının tarihsel gelişimi ele alındı. Hemşirelikte araştırma kullanımı dünya genelinde, Florence Nightingale’in 1850 ve 1960’lı yıllarda hastanelerde ve toplumda yüksek mortaliteye neden olan uygulamaları değiştirmek amacıyla verileri değerlendirmesi ile başlamış, hemşirelik

eğitiminin önce lisans daha sonra lisansüstü eğitime taşınması, hemşirelik araştırma merkezleri ve enstitülerinin kurulması, ANA ve Sigma Theta Tau gibi hemşirelik dernekleri ve toplulukların kurulması, araştırma bulgularının yayılmasını sağlamak amacıyla hemşirelik dergilerinin yayınlanmaya başlanması ve hemşirelikte kavram, kuram ve modellerin oluşturulması ile yıllar içerisinde artan bir hızla devam etmiştir. Türkiye’de ise hemşirelikte araştırma tarihi dünya geneline göre çok kısa olup, hemşirelik yükseköğretim kurumlarının açılması ile hemşirelikte araştırma kullanımına karşı bir ilgi başlamıştır. Türk Hemşireler Derneği ve Hemar-G Derneği’nin kurulması ülkemizde hemşirelik araştırmalarının gelişmesinde rol oynayan en önemli iki husustur. Türkiye’de de dünya geneline paralel olarak yıllar içerisinde birçok hemşirelik dergisi yayınlanmaya başlamış ve araştırma bulgularının yayılmasına katkı sağlamıştır. Bununla birlikte günümüzde hemşirelik alanında yapılan araştırmalar yeterli nitelik ve nicelikte bulunmamaktadır. Bu bağlamda hem hemşire akademisyenler hem de klinik hemşireler araştırma yapma konusunda cesaretlendirilmeli ve desteklenmelidirler.

Kaynaklar

- Öztürk A, Kaya N, Ayık S, Uygur E, Cengiz A. Hemşirelik uygulamalarında araştırma sonuçlarının kullanımında engeller. İ.Ü.F.N. Hem. Derg 2010; 18: 144-55.
- Bayık A. Hemşirelik disiplini ve araştırma. Erefe İ.(editör) Hemşirelikte Araştırma İlke Süreç ve Yöntemleri. İstanbul: Odak Ofset, 2002; 13-26.
- Polit DF, Beck CT. Nursing Research: Generating and Assessing Evidence Nursing Practice. 8th Edition. Philadelphia: Lippincott Williams &Wilkins, 2008.
- Nahcivan NO. Hemşirelik araştırmalarının uygulamada kullanımında adımlar ve stratejiler. I. Uluslararası & V. Ulusal Hemşirelik Eğitimi Kongresi Kitabı. İstanbul: Özlem Grafik Matbaacılık, 2003; 47-54.
- Nursing Research in Europe. Scoping Report. http://www.iscii.es/ISCI/ISCI/es/contenidos/fd-el-instituto/fd-organizacion/fd-estructura-directiva/fd-subdireccion-general-redes-centros-investigacion2/fd-centros-unidades2/fd-investen-isciii-2/docus/investen_NursingResearchInEurope.pdf, (Erişim tarihi: 01/07/2017).
- Hackmann M. Development of nursing research in Germany in the European context. International Journal of Nursing Practice 2000;6:222-8.
- Seçginli S. Hemşirelikte Araştırma Kullanımı ve Kanıtı Dayalı Uygulamalar. Erdoğan S, Nahcivan N, Esin N. (editör) Hemşirelikte Araştırma Süreç, Uygulama ve Kritik. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 2015; 335-58.
- Burns N, Grove SK. The Evolution of Research in Nursing. Burns N, Grove SK. (editors) The Practice of Nursing Research Conduct, Critique, and Utilization 5th edition. USA: Elsevier, 2005; 16-21.
- Palmer IS. Florence Nightingale: Reformer, reactionary, researcher. Nursing Research 1977; 26: 84-9.
- Herbert RG. Florence Nightingale: Saint, reformer or rebel? Malabar FL.: Robert E. Krieger Publishing Company.
- Sarkis JM, Conners VL. Nursing Research: Historical Background and Teaching Information Strategies. Bull. Med. Libr. Assoc. 1986;74:121-5.
- Türk Hemşireler Derneği. ICN-International Council of Nurses-Uluslararası Hemşirelik Konseyi. <http://www.turkhemsirelerderneği.org.tr/tr/thd/ilgili-kuruluslar/uluslararası-hemşirelik-kuruluslari/icn-international-council-of-nurses.aspx>, (Erişim tarihi: 04/07/2017).
- Polit DF, Beck CT. Nursing Research: Principles and Methods. 7th Edition. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, 2003; 3-22.
- Rebar CR, Gersch CJ, Macnee CL, McCabe S. Understanding Nursing Research Using Research Evidence-Based Practice. 3th edition. Philadelphia: Wolters Kluwer Health | Lippincott Williams & Wilkins, 2011; 1-21.
- Introduction to Nursing Research. <http://health.prenhall.com/nieswiadomy/pdf/NIESWIADOMY1.pdf>, (Erişim tarihi: 24/06/2016).
- Polit DF, Beck CT. Essentials of Nursing Research Appraising Evidence for Nursing Practice. 7th Edition. China: Wolters Kluwer Health / Lippincott Williams & Wilkins, 2010; 3-32.
- Werley HH. Nursing research in perspective. International Nursing Review 1977; 24: 75-83.
- Gortner SR, Nahm H. An overview of nursing research in the United States. Nursing Research 1977; 26, 10-33.
- Salvage J. Nursing in Europe: A Resource for Better Health. WHO Regional Office Europe, 1997. Ss.110-7.
- Ketefian S, McKenna HP. Doctoral Education in Nursing: International Perspectives. Psychology Press, 2005: 28-32.
- Jacox A. Strategies to promote nursing research. Nursing Research 1980; 29, 213-8.
- McKenna H, Cutcliffe J. Nursing Doctoral Education in the United Kingdom and Ireland. The Online Journal of Issues of Nursing. 2001; 6. <http://www.nursingworld.org/MainMenuCategories/ANAMarketplace/ANAPeriodicals/OJIN/TableofContents/Volume62001/No2May01/ArticlePreviousTopic/UKandIrelandDoctoralEducation.html>, (Erişim tarihi: 30/06/2017).
- Carlson-Catalano J, Lunney M. Quantitative methods for clinical validation of nursing diagnoses. Clinical Nurse Specialist 1995;9:306-11.

24. The History of Nursing Research. http://downloads.lww.com/wolterskluwer_vitalstream_com/sample-content/9781496300232_Polit10e/samples/Polit10e_CS_Ch01.pdf, (Erişim tarihi: 04/07/2017).
25. Nursing Diagnosis. <http://www.bath.k12.ky.us/userfiles/258/Classes/25223/chapter%207.pdf>, (Erişim tarihi: 26/06/2016).
26. Stetler CB. Refinement of the Stetler/Marram model for application of research findings to practice. *Nursing Outlook* 1994; 42: 15-25.
27. Stetler CB: Updating the Stetler Model of research utilization to facilitate evidence-based practice. *Nursing Outlook* 2001; 49:272-9.
28. Horsley JA, Crane J, Crabtree MK, Wood DJ. Using research to improve nursing practice: A guide; CURN Project. New York: Grune & Stratton.
29. Rettig R. History, development, and importance to nursing of outcomes research. *Journal of Nursing Quality Assurance* 1991;5:13-7.
30. Kaynak E. The Cochrane Library. <https://ulakbim.tubitak.gov.tr/sites/images/Ulakbim/cochrane.ppt>, (Erişim tarihi: 24/07/2016).
31. Brown SJ. Knowledge for healthcare practice: A guide to using research evidence. Philadelphia: WB Saunders.
32. Craig JV, Smyth RL. The evidence-based practice manual for nurses. Edinburgh, Scotland: Churchill Livingstone, 2002.
33. Omery A, Williams RP. An appraisal of research utilization across the United States. *Journal of Nursing Administration* 1999; 29: 50-6.
34. U.S. Department of Health and Human Services. Healthy people 2000. Washington DC: Author, 1992.
35. U.S. Department of Health and Human Services. Healthy people 2010. Washington DC: Author, 2000.
36. U.S. Department of Health and Human Services. Healthy people 2020 topics and objectives. Washington DC: Author, 2014.
37. Gray JR, Grove SK, Burns N. The Practice of Nursing Research: Appraisal, Synthesis, and Generation of Evidence. 7 th Edition. Riverport Lane: Elsevier, 2013.
38. Şentürk SE. Hemşirelik Tarihi. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 2011;93-4.
39. Güneş Ü, Demir Y, Eşer İ, Khorshid L. Papers presented by nurses at scientific events in Turkey. *International Journal of Human Sciences* 2008; 5: 1-11.
40. Velioglu P, Oktay S. Türkiye'de hemşirelik araştırmalarına tarihsel açıdan kısa bir bakış. *Hemşirelikte Araştırma Dergisi* 1999; 1: 5-12.
41. Özsoy SA. The struggle to develop nursing research in Turkey. *International Council of Nurses* 2007: 243-8.
42. Türk Hemşireler Dergisi. <http://www.turkhemsirelerderneği.org.tr/menu/hemsirelik-yayinlari/dergi-bulten/168-dergi.aspx>, (Erişim tarihi: 20/07/2016).
43. Ergöl Ş. Türkiye'de Yükseköğretimde Hemşirelik Eğitimi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 2011; 1: 152-5.
44. Geçmişten Günümüze SANERC. <https://sanerc.ku.edu.tr/history>, (Erişim tarihi: 17/06/2016).
45. Semahat Arsel Hemşirelik Eğitim ve Araştırma Merkezi (SANERC) Etkinlikler & Duyurular. <https://sanerc.ku.edu.tr/>, (Erişim tarihi: 16/06/2016).
46. HEMARGE. <http://hemarge.org.tr/>, (Erişim tarihi: 17/06/2016).
47. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi Editörden. <file:///C:/Users/Hp/Downloads/5000152190-5000251427-1-PB.pdf>, (Erişim tarihi: 14/07/2016).
48. Yılmaz Gören Ş, Yalın NY. Ulusal hemşirelik dergilerinin araştırma ve yayın etiği politikalarının dergi internet siteleri üzerinden incelenmesi *Türkiye Biyoetik Dergisi* 2015: 137-54.
49. Koç Üniversitesi. Turkish Nursing Resources/Türkçe Hemşirelik Kaynakları: Dergiler. <http://libguides.ku.edu.tr/c.php?g=135294&p=886417>, (Erişim tarihi: 20/07/2016).